

Erik Kwakernaak

Didactiek van het

vreemdetalenonderwijs

Didactiek van het vreemdetalenonderwijs

www.coutinho.nl/kwakernaak2

Met de code in dit boek heb je toegang tot je online studiemateriaal.

Dit materiaal bestaat uit opdrachten, voorbeelden en aanbevolen literatuur.

Om je studiemateriaal te activeren heb je onderstaande code nodig.

Ga naar **www.coutinho.nl/kwakernaak2** en volg de instructies.

Didactiek van het vreemdetalenonderwijs

Erik Kwakernaak

Tweede, herziene druk

uitgeverij | C
coutinho

bussum 2021

© 2009/2015 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2009

Tweede, herziene druk 2015, derde oplage 2021

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Dien Bos, Amsterdam

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0440 4

NUR 840

Voorwoord

Deze teksten waren nooit tot stand gekomen als ik niet al die studenten en leraren, al dan niet in opleiding, had gehad die mij vele jaren bij de les gehouden hebben. Hoewel ze mij niet altijd mijn lessen in dank hebben afgenomen, hebben zij in hoge mate de inhoud van dit boek bepaald. En uiteraard ben ik ook heel veel dank verschuldigd aan alle leergangauteurs, collega-vakdidactici, toegepasttaalkundigen en psycholinguïsten die mij via leergangen, boeken, artikelen, congresvoordrachten, workshops en gesprekken geïnspireerd, gemotiveerd, weersproken en aangemoedigd hebben. Van hen noem ik met name Willem de Moor, Cor Koster en Wout de Jong.

In deze tweede druk is de tekst herzien en geactualiseerd. De opbouw van het boek is behouden gebleven. Op de website zijn de extra voorbeelden uit leergangen geheel vernieuwd, is de lijst voor verder lezen geactualiseerd en zijn de opdrachten aangepast.

Een boek als dit is nooit af. Behalve dat er zaken ontbreken, staan er ongetwijfeld ook onduidelijkheden en fouten in. Voor op- en aanmerkingen houd ik mij aanbevolen.

Erik Kwakernaak
Gasteren, november 2014

Online studiemateriaal

Op www.coutinho.nl/kwakernaak2 vind je het online studiemateriaal bij dit boek. Dit materiaal bestaat uit:

- opdrachten bij dit boek voor verwerking, toepassing en eigen positiebepaling;
- extra voorbeelden van oefeningen uit leergangen voor Duits, Engels, Frans en Spaans bij verscheidene paragrafen (zie ook de inhoudsopgave hierna);
- aanbevolen vakliteratuur voor verder lezen (vreemdetalendidactiek, toegepaste taalkunde, taalverwervingsonderzoek).

Didactiek van het vreemdetalenonderwijs

Docenten die les geven in een vreemde taal, vertalen abstracte lesdoelen naar de lespraktijk. In deze uitgave worden theorie en praktijk bij elkaar gebracht door analyse en verdieping te verbinden met praktische voorbeelden.

[Coutinho](#) > [Didactiek van het vreemdetalenonderwijs](#) > [Studiemateriaal](#)

Didactiek van het vreemdetalenonderwijs
> [Studiemateriaal](#)

Welkom!

Kies een onderdeel om verder te gaan.

Opdrachten

Voorbeelden

Verder lezen

Inhoudsopgave

Voor het lezen	17
----------------	----

DEEL I Achtergronden

1	Belangrijke begrippen	25
1.1	Vaardigheden en deelvaardigheden	25
1.1.1	De vier vaardigheden	25
1.1.2	Deelvaardigheden	26
1.1.3	Vaardigheden en deelvaardigheden	28
1.2	Situaties, rollen, tekstsoorten, (taal)functies, taalhandelingen, taalmiddelen	30
1.2.1	Situaties	30
1.2.2	Rollen	31
1.2.3	Tekstsoorten	31
1.2.4	Taalfuncties, taalhandelingen, communicatieve intenties en taalmiddelen	31
1.3	Strategieën	32
2	Vreemdetalenonderwijs en natuurlijke vreemdetaalverwerving	35
2.1	Vaardigheden binnen en buiten het vto	35
2.1.1	Belangrijkste vaardigheden in het vto binnen de school	36
2.1.2	Belangrijkste vaardigheden in de praktijk buiten de school	36
2.1.3	Natuurlijke verwervingsvolgorde van de vaardigheden	36
2.1.4	Wenselijke volgorde van de vaardigheden op school	37
2.2	Is vto beter dan natuurlijke vreemdetaalverwerving?	38
2.3	Wat vto minder goed kan	39
2.4	Wat vto wel goed kan	41
2.5	Taken en feedback doseren	43
2.5.1	Taken doseren	43
2.5.2	Feedback doseren	44
2.5.3	Feedback door medeleerlingen	44

2.6	Feedbacktechnieken bij productieve taken	45
2.6.1	Drie inzichten	45
2.6.2	Feedbacktechnieken	47
2.7	Taalgerichte aandacht en taalanalyse	49
2.7.1	'Blokkendoos' en 'taalbad'	49
2.7.2	Taalbewustzijn (language awareness)	50
2.8	Oefenen	50
2.9	Hulpvaardigheden en strategieën	51
2.10	Invloed van de school als leeromgeving en van (taal)onderwijsstradities	52
2.11	Een goede mix en de doeltaal als voertaal	55

3 Luisteren en lezen: hoe dat werkt, en oefenparameters 57

3.1	Taal begrijpen: bottom-up en top-down	57
3.2	Weergeven, samenvatten, interpreteren	60
3.3	Zoekend (selectief) luisteren of lezen en structurerend luisteren of lezen	61
3.4	Verschillen tussen luisteren en lezen	63
3.4.1	Proces, segmentering, tempo	63
3.4.2	Wat zijn (typische) lees- of luisterteksten?	64
3.5	Oefenparameters bij luisteren en lezen	67
3.5.1	Oefenparameter 1: lees- of luistertempo, herhaling, onderbreking	67
3.5.2	Oefenparameter 2: inhoudelijke moeilijkheidsgraad	68
3.5.3	Oefenparameter 3: talige moeilijkheidsgraad	69
3.5.4	Oefenparameter 4: lees-/luisterdoel	70

4 Spreken en schrijven: hoe dat werkt, en oefenparameters 73

4.1	Een taalproductiemodel	73
4.1.1	Model bij moedertaalgebruik	73
4.1.2	Model bij tweetaligheid	75
4.2	Waarom is spreken moeilijker dan schrijven?	76
4.3	Oefenparameters bij spreken en schrijven	77
4.3.1	Oefenparameter 1: tijd (tempo)	78
4.3.2	Oefenparameter 2: communicatief gericht of taalgericht	78
4.3.3	Oefenparameter 3: vrij, geleid of (sterk) gestuurd	80
4.3.4	Oefenparameter 4: monologisch tegenover dialogisch	82
4.3.5	Oefenparameter 5: reproductief tegenover productief	82
4.3.6	Oefenparameter 6: gefingeerde situatie tegenover reële (klassen)situatie	82
4.3.7	Oefenparameter 7: makkelijk tegenover moeilijk – inhoudelijk en talig	84

5	Toetsen	85
5.1	Toetsen versus oefenen	85
5.2	Meten en beoordelen; functies van toetsen	86
5.3	Meten	87
5.3.1	Validiteit	87
5.3.2	Betrouwbaarheid	90
5.4	Beoordelen	93
5.4.1	Weging	93
5.4.2	Cesuur: cijfers op basis van goede en foute items	94
5.4.3	Cesuur: cijfers op basis van aftrekpunten	97
5.4.4	Cesuur: indrukscijfers, al of niet in combinatie met aftrekpunten	97
5.5	Gevaren bij toetsing	98
5.5.1	Pedagogisch cijferen	98
5.5.2	Halo-effect	99
5.5.3	De leraar die zijn eigen onderwijs toetst	100
5.5.4	Meer toetsen dan je onderwijst, en meer onderwijzen dan je toetst	101
5.6	Tips bij toetsing	102
6	Curriculum en leergang	105
6.1	Curriculum, leerplan, examenprogramma, kerndoelen, programma van toetsing en afsluiting	105
6.2	Invloed van examenprogramma's op leergangen	107
6.3	Methode, aanpak, benadering	108
6.3.1	Taakgerichte aanpak of benadering	110
6.3.2	Competentiegerichte aanpak of benadering	111
6.3.3	Eclectische aanpak	112
6.4	Drempelniveaus en Europees Referentiekader	112
6.4.1	De drempelniveaus	112
6.4.2	Het Europees Referentiekader	114
6.4.3	Europees Taalportfolio	116
6.5	Leerlijnen	117
6.5.1	Hoofdstukken en leerlijnen	119
6.5.2	Organisatie van leergangontwikkeling	120
6.5.3	Fasemodellen (cycli van leeractiviteiten)	122
6.5.4	Volgorde- en aansluitingsproblemen, en de ideale mix	122
6.6	Leerganganalyse en -beoordeling	123
6.6.1	Stappenplan voor leergangkeuze	124
6.6.2	Mogelijke aandachtspunten bij leerganganalyse en -beoordeling	125

7	Het vto in maatschappelijk perspectief	129
7.1	Waarom eigenlijk vto?	129
7.2	Geschiedenis van het vto in Nederland: een korte schets	130
7.2.1	De 'moderne' vreemde talen als schoolvakken	130
7.2.2	De opleiding tot leraar Frans, Duits, Engels	132
7.2.3	Meer dan honderd jaar grammatica-vertaalmethode	133
7.2.4	Jaren zeventig: de Mammoetwet en de audiolinguale methode	135
7.2.5	Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig: de communicatieve aanpak	136
7.3	Kwaliteit en vernieuwing in het vto	140
7.3.1	De onderwijskundigen, de vto-deskundigen, de leergangauteurs	140
7.3.2	De overheid, de leergangauteurs	141
7.3.3	De schoolleidingen, de leerlingen en hun ouders	142
7.3.4	De leraren, de collega's, de leerlingen	142
7.3.5	De leraren tegenover de andere groepen	142

DEEL II

Vaardigheden

8	Leesvaardigheid	147
8.1	Lezen en leren lezen	147
8.1.1	Functie van het lezen bij het leren van een vreemde taal	147
8.1.2	Van hardop naar stil lezen	148
8.2	Manieren van lezen	150
8.2.1	Zoekend en structurerend lezen	150
8.2.2	Lineair en concentrisch lezen	153
8.2.3	Intensief en extensief lezen	155
8.2.4	Omgang met onbekende woorden	157
*8.3	Leesvaardigheidsmethodiek	158
8.3.1	Fasemodel	158
8.3.2	Vormen van begripscontrole: weergeven, samenvatten en interpreteren	159
8.3.3	Weergeven	160
8.3.4	Samenvatten	163
8.3.5	Interpreteren	171
8.4	Leesvaardigheid toetsen	172
8.4.1	De Cito-leestoetsen	172
8.4.2	Zelf leestoetsen maken	173

9	Luistervaardigheid	175
9.1	Luisteren en leren luisteren	175
9.1.1	Gesproken en geschreven teksten	175
9.1.2	Moeilijkheidsgraad van luisterteksten	176
9.2	Manieren van luisteren	177
9.2.1	Tweezijdig en eenzijdig luisteren, kijkluisteren	177
9.2.2	Zoekend en structurerend luisteren	178
9.2.3	Intensief en extensief luisteren	180
9.2.4	Omgang met onbekende woorden	180
*9.3	Luistervaardigheidsmethodiek	182
9.3.1	Fasemodel	182
9.3.2	Vormen van begripscontrole: weergeven, samenvatten, interpreteren	184
9.3.3	Weergeven	185
9.3.4	Samenvatten	187
9.3.5	Interpreteren	191
9.4	Luistervaardigheid toetsen	191
9.4.1	De Cito-luistertoetsen	191
9.4.2	Zelf luistertoetsen maken	192
10	Schrijfvaardigheid	193
10.1	Schrijven en leren schrijven	193
10.1.1	Schrijfvaardigheid en deelvaardigheden	193
10.1.2	Tradities bij het oefenen van schrijfvaardigheid	196
10.2	Manieren van schrijven	197
10.2.1	Tekstsoorten	197
10.2.2	Analyseren	199
10.2.3	Plannen en reviseren	199
10.2.4	Opzoeken	201
10.2.5	Herformuleren	202
*10.3	Schrijfvaardigheidsmethodiek	202
10.3.1	Fasemodel	202
10.3.2	Analyseoefeningen	205
10.3.3	Deelvaardigheidsoefeningen	208
10.3.4	Strategieoefeningen	209
10.3.5	Schrijfopdrachten	213
10.4	Schrijfvaardigheid toetsen	217

11	Gespreks- en spreekvaardigheid	221
11.1	Spreken en leren spreken	221
11.1.1	Tradities en problemen bij het oefenen van gespreks- en spreekvaardigheid	221
11.1.2	Verschillen tussen natuurlijke taalprocesen en vto	223
11.2	Manieren van spreken	228
11.2.1	Dialogisch en monologisch spreken	228
11.2.2	Presentaties	229
11.2.3	Over iets praten en iets gedaan krijgen, situaties binnen en buiten de klas	230
11.2.4	Analyseren	231
11.2.5	Onderhandelen over betekenis	231
11.2.6	Herformuleren en omschrijven	233
*11.3	Gespreks- en spreekvaardigheidsmethodiek	234
11.3.1	Fasemodellen	234
11.3.2	Analyseoefeningen	238
11.3.3	Deelvaardigheidsoefeningen	240
11.3.4	Strategieoefeningen	241
11.3.5	Spreekopdrachten en feedback	243
11.4	Gespreks- en spreekvaardigheid toetsen	252

DEEL III

Deelvaardigheden

12	Uitspraak en spelling	263
12.1	Functie van uitspraak en spelling in de vaardigheden	263
12.1.1	Klanken	263
12.1.2	Woorden, klanken, fonemen, letters	265
12.1.3	Uitspraak: klanken oefenen ≠ klanktekenrelaties oefenen	266
12.1.4	Assimilatie, elisie, klemtoon, intonatie	267
12.2	Uitspraak en spelling leren	268
12.2.1	Uitspraak en spelling: natuurlijk en 'onnatuurlijk'	268
12.2.2	Leerlingen: van schriftafhankelijkheid tot lees- en spellingproblemen	268
12.3	Uitspraak en spelling onderwijzen	270
12.3.1	Uitspraak onderwijzen	270
12.3.2	Spelling onderwijzen	272
*12.4	Uitspraak en spelling oefenen	274
12.4.1	Oefeningstypes	274
12.4.2	Klankonderscheidingsoefeningen	275

12.4.3	Klankbewustmakingsoefeningen	277
12.4.4	Uitspraaksoefeningen (klankvorming, intonatie)	278
12.4.5	Leesoefeningen: hardop en stil	279
12.4.6	Spellingbewustmakingsoefeningen	280
12.4.7	Spellingsoefeningen en schrijfsoefeningen	280
12.4.8	Feedback, correctie	281
12.5	Uitspraak en spelling toetsen	282
12.5.1	Uitspraak en spelling apart toetsen	282
12.5.2	Uitspraak en spelling geïntegreerd toetsen	283
13	Woordenschat	285
13.1	Functie van woordenschat in de taalvaardigheden	285
13.1.1	Woorden in context	285
13.1.2	Aantallen woorden	286
13.1.3	Woorden 'kennen': wat is dat?	286
13.2	Woordenschat leren	287
13.2.1	Vergeeten en herhalen	287
13.2.2	Natuurlijke en 'onnatuurlijke' woordverwerving	289
13.2.3	Leerlingen: 'vertalers' en 'strategen'	293
13.2.4	Beheersingsniveaus en parameters	294
13.3	Woordenschat onderwijzen	296
13.3.1	Selectie, aanbiedingsvolgorde en -tempo voor receptieve en productieve beheersing	296
13.3.2	Manieren van aanbieding in woordenlijst, idioomboek of woordleerprogramma	298
13.3.3	Gesproken en geschreven woord, mondelinge en schriftelijke beheersing	305
13.3.4	Woordbetekenissen afleiden uit context en uit woorddelen	306
13.3.5	Omschrijven, herformuleren	309
13.3.6	Opzoekvaardigheid	310
*13.4	Woordenschat oefenen	311
13.4.1	Parameters en fasemodel	311
13.4.2	Woordraadoefeningen en contexthints	313
13.4.3	Woorden leren uit lijsten	317
13.4.4	Receptieve inprentoefeningen	318
13.4.5	Productieve inprent- en contextualiseringsoefeningen	320
13.4.6	Omschrijvings- en herformuleringssoefeningen	323
13.4.7	Opzoekoefeningen	324
13.4.8	Geleide oefeningen	327
13.4.9	Feedback, correctie	328

13.5	Woordenschat toetsen	332
13.5.1	Woordenschat apart toetsen	332
13.5.2	Woordenschat geïntegreerd toetsen	335
14	Grammatica	337
14.1	Functie van grammatica in de vaardigheden	337
14.2	Grammatica leren	340
14.2.1	Verouderde en moderne inzichten	340
14.2.2	Beheersingsniveaus	343
14.2.3	Leerlingen: taalaanleg, behoeften en houding tegenover taal	345
14.3	Grammatica onderwijzen	346
14.3.1	Aanbiedingstempo en aanbiedingsvolgorde	346
14.3.2	Spreekgrammatica en schrijfgrammatica	349
14.3.3	Manieren van aanbidding: deductief, inductief	351
14.3.4	Vormen van regels	356
14.3.5	Grammaticale vaardigheden: inductievaardigheid, opzoekvaardigheid	358
*14.4	Grammatica oefenen	359
14.4.1	Oefenen: parameters en fasemodel	359
14.4.2	Analyseoefeningen (inductieoefeningen)	363
14.4.3	Vormgerichte oefeningen	366
14.4.4	Inhoudgerichte oefeningen	373
14.4.5	Opzoekoefeningen	374
14.4.6	Transfer en feedback (correctie)	376
14.5	Grammatica toetsen	379
14.5.1	Grammatica apart toetsen	379
14.5.2	Grammatica geïntegreerd toetsen	380

DEEL IV

Kennis van land en samenleving, literatuur

15	Kennis van land en samenleving	385
15.1	Rol van kls	385
15.1.1	Interculturele competentie	386
15.1.2	Wat moet voorop staan: taal of cultuur?	386
15.1.3	Integratie van taalvaardigheidsonderwijs en interculturele vorming	387
15.2	Kennis	388
15.2.1	Keuze	388
15.2.2	Volgorde, opbouw	391

★ 15.3	Vaardigheden	393
15.3.1	Zoeken	393
15.3.2	Afleiden	393
15.3.3	Verwerken, toepassen	395
15.4	Houdingen	396
15.5	Kls toetsen	398
15.5.1	Doelen en beoordeelbaarheid	398
15.5.2	Constructie van toets en beoordelingsinstrument	400
16	Literatuur	405
16.1	Benaderingen van literatuur en doelen van literatuuronderwijs	405
16.1.1	Historische ontwikkeling	405
16.1.2	Wat is 'literatuur'?	407
16.2	Orderingsmogelijkheden	408
★ 16.3	Leeractiviteiten	411
16.4	Literatuur toetsen	414
16.4.1	Doelen en beoordeelbaarheid	414
16.4.2	Constructie van toets en beoordelingsinstrument	416
	Literatuurverwijzingen	419
	Register	422

- ★ Bij deze hoofdstukken staan op www.coutinho.nl/kwakernaak2 extra voorbeelden van oefeningen uit leergangen voor Duits, Engels, Frans en Spaans.

Voor het lezen

Doelgroepen van dit boek

Dit boek is in eerste instantie bedoeld voor:

- docenten, zowel aankomende als zittende, die les geven in een of meer van de moderne vreemde talen in het regulier voortgezet onderwijs in Nederland aan Nederlandstalige leerlingen, in vmbo, havo en vwo, onder- en bovenbouw;
- leergangauteurs en anderen die meewerken aan de productie van onderwijsleermateriaal voor het vreemdetalenonderwijs in bovengenoemde schooltypes.

Ook andere groepen kunnen op verschillende manieren van dit boek gebruikmaken.

- Voor docenten en anderen die werken in het vreemdetalenonderwijs voor *volwassenen*, is het meeste wat in dit boek staat relevant. Waar het gaat om de belangstelling en het gedrag van leerlingen, heeft dit boek de leeftijdsgroep van twaalf tot achttien jaar op het oog. Wie werkt met leerders van andere leeftijden, moet zelf de eigen leerdersgroep invullen.
- Vreemdetaaldocenten in het *beroepsonderwijs* op mbo- en hbo-niveau worden met dit boek redelijk bediend, zij het dat met de specifieke cultuur en werkomstandigheden van het beroepsonderwijs geen rekening is gehouden.
- Docenten in het *tweetalig onderwijs (CLIL)* kunnen, selectief lezend, leren hoe ze naast de vakinhoud de taalverwervingscomponent passende aandacht kunnen geven.
- *NT2-docenten* kunnen uit dit boek veel nuttige informatie halen, ook al zullen bepaalde passages minder of niet op hun situatie van toepassing zijn.
- *Docenten en taaltrainers aan taleninstituten* en in *bedrijven* zullen nogal eens op passages stuiten die voor hen irrelevant of minder relevant zijn, maar zullen toch een flink deel van hun taken en problemen herkennen.
- Met de *Vlaamse situatie* is geen rekening gehouden. Als lezers in Vlaanderen deze handicap accepteren, heeft dit boek hun toch het nodige te bieden.

Mvt, vto

Voor de vreemde talen is de afkorting 'mvt' voor 'moderne vreemde talen' (nog) algemeen gebruikelijk. Voor 'vreemdetalenonderwijs' wordt in dit boek de afkorting 'vto' gebruikt. Daarbij is het voorvoegsel 'moderne' weggelaten. Het modernevreemdetalenonderwijs hoeft zich niet meer zoals vroeger af te zetten tegen het klassieketalenonderwijs.

Onder de mvt worden in dit boek verstaan Duits, Engels, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans, en deels ook talen als Turks en Arabisch, namelijk voor zover deze talen onderwezen worden aan Nederlandstaligen. Dit boek gaat niet over moedertaalonderwijs.

In de vaktaal van de vreemdetalendidactiek, de toegepaste taalkunde en aanverwante disciplines wordt in het algemeen een onderscheid gemaakt tussen de aanduidingen 'vreemde taal' en 'tweede taal'. Een 'vreemde taal' is een taal van een ander land dan waarin de leerling (algemener: leerder) woont; een 'tweede taal' is de taal van het land waarin de leerling of leerder van die taal op het moment van leren woont.

In vreemdetalendidactische en toegepasttaalkundige vakliteratuur wordt voor de moedertaal of eerste taal vaak de afkorting 'T1' of 'L1' (Language 1) gebruikt. Een tweede taal én een vreemde taal worden 'T2' of 'L2' genoemd. In dit boek schrijven we 'vreemde taal' of 'doeltaal', of meer specifiek 'Duits/Engels/Frans/...'. Het idee is dat andere doeltalen hier 'bij gedacht' kunnen worden. In zulke gevallen worden de talen in alfabetische volgorde genoemd.

Tweedetaalonderwijs – in Nederland uiteraard Nederlands als tweede taal, afgekort NT2 – lijkt op vto, maar profiteert van het feit dat de leerlingen in een doeltalige omgeving leven, dus ook buiten de les veel met die taal in contact komen. Tegelijkertijd heeft tweedetaalonderwijs vaak als bijzonder probleem dat leerlingen binnen één groep uiteenlopende moedertalen hebben – wat ook weer een voordelige kant heeft, doordat het dan veel natuurlijker is om de doeltaal als onderlinge voertaal te gebruiken. Met deze specifieke voor- en nadelen van het NT2-onderwijs is in dit boek geen rekening gehouden.

De voorbeelden in dit boek komen uit het Duits, Engels en Frans, als zijnde de talen die op dit moment in het voortgezet onderwijs (vmbo, havo, vwo) het meest onderwezen worden.

Methode, leergang

In dit boek wordt de term 'methode' gebruikt in de betekenis van 'aanpak, werkwijze'. In Nederlandse onderwijskringen is 'methode' een gangbare aanduiding voor een samenhangend pakket onderwijsmateriaal voor een langere periode. In dit boek noemen we dat een 'leergang', om misverstanden te vermijden.

Leestips

Het boek hoeft niet per se lineair van voren naar achteren doorgelezen of doorgewerkt te worden. De hoofdstukken 1 t/m 7 (deel I *Achtergronden*) nemen meer afstand van de vto-praktijk dan 8 t/m 16 (de delen II *Vaardigheden*, III *Deelvaardigheden* en IV *Kennis van land en samenleving, literatuur*). Maar de delen en hoofdstukken kunnen los van elkaar worden gelezen. Wel is hoofdstuk 1 *Belangrijke begrippen* nuttig als eerste instap.

Verwijzingen tussen hoofdstukken komen voor. Hier en daar komen herhalingen en overlap voor, om al te veel heen- en terugbladeren te voorkomen. Hoewel dus de hoofdstukken door elkaar gelezen (en herlezen) kunnen worden, is op een paar punten een volgorde aan te raden. De hoofdstukken 8 *Leesvaardigheid* en 9 *Luistervaardigheid* zijn volgens hetzelfde stramien opgezet. Niet voor niets staat leesvaardigheid voorop. De didactiek daarvoor is een stuk verder ontwikkeld dan die voor de luistervaardigheid. Vrijwel iedere (beginnende) docent heeft in zijn voorgeschiedenis als leerling en student meer leesvaardigheid dan luistervaardigheid gehad. Daarom is hoofdstuk 8 *Leesvaardigheid* een goede instap voor hoofdstuk 9 *Luistervaardigheid*. In iets mindere mate geldt hetzelfde voor de hoofdstukken 10 *Schrijfvaardigheid* en 11 *Gespreks- en spreekvaardigheid*.

Doel van het boek: professionalisering van vreemdetaaldocenten

Een traditionele didactische opvatting wil dat je eerst systematisch de theorie moet doorwerken, om pas daarna aan de praktijk te kunnen beginnen. Maar zo werkt het niet. Aan veel theorie kom je pas toe als je flink wat praktijk achter de rug hebt. Wie wil leren voetballen, volgt ook niet eerst een theoretische cursus voor de eerste trap tegen een bal. Praktijkervaringen (observaties, simulatielessen, echte lessen) hand in hand met analyse en theoretische verdieping: zo werkt het 't best. Dat betekent: praktisch bezig zijn met vto, en daarbij dit boek selectief lezen, gedoseerd lezen, en vooral ook herlezen. Wat eerst nog abstracte theorie was die je nergens aan kon ophangen, valt pas later, bij herlezing, op z'n plaats – omdat je inmiddels ervaringen hebt opgedaan en analytisch 'onder de oppervlakte' hebt leren kijken en denken.

Wie voor het eerst gaat lesgeven in een vreemde taal, werpt zich doorgaans niet meteen op diepgaande analyses van vreemdetaalleerprocessen, maar is aanvankelijk het hardst bezig met heel elementaire dingen in de omgang met de klas, vooral de orde natuurlijk. Over dit laatste gaat het in dit boek niet. Ook de praktische lesplanning en -uitvoering, met de leergang als voornaamste leidraad, worden in dit boek niet behandeld. Dat gaat beter in een cursus, met een vakdidactiekdocent, andere leraren in opleiding en/of een coach.

Dit boek kan (en wil) docenten, beginnende en ervaren, helpen om zelfstandiger en kritischer om te gaan met leergangen, om zelf beter (aanvullend

of vervangend) onderwijsmateriaal te zoeken of te maken en om beter beslagen ten ijs te komen als het gaat om het maken van een eigen programma en het kiezen van een leergang daarbij. Een beetje abstract uitgedrukt: het doel is *professionalisering van vreemdetalendocenten*.

Eigenlijk zou elke docent zijn complete programma zelf moeten kunnen opzetten en alle leermateriaal maken. Maar daar heb je de tijd niet voor. Dat is in feite ook specialistenwerk, waartoe niet elke vreemdetalendocent in staat is en in staat hoeft te zijn. Vaak gaat het andersom, zeker bij beginners: je kiest een leergang, en die verklaar je tot jouw programma. Je neemt de leergang als een gegeven en probeert daarmee te werken – dat is al moeilijk genoeg. Maar na het allereerste begin mag van een vreemdetalendocent meer gevraagd worden: een eigen, genuanceerde en gedifferentieerde visie op wat vto is, hoe dat onderwijs het best aangepakt kan worden en welk materiaal daarvoor meer of juist minder geschikt is. Zoals de vreemdetalendocent van zijn automonteur, belastingadviseur en dokter verwacht dat ze hun vakkennis en -vaardigheden bijhouden en verdiepen, zo mag dit ook van een vreemdetalendocent worden verwacht.

Standpunt in het debat over vreemdetalendidactiek

Op www.coutinho.nl staat onder de kop *Verder lezen* een lijst met aanbevolen publicaties over vreemdetalendidactiek en taalverwervingsonderzoek, voor iedereen die zich verder wil verdiepen en vormen. In de tekst van dit boek blijven verwijzingen naar andere publicaties beperkt tot passages waarin specifieke gedachtegangen of onderzoeksresultaten van andere auteurs worden geparafraseerd of samengevat. De gegevens van die andere publicaties zijn achter in dit boek te vinden onder de kop *Literatuurverwijzingen*.

De vreemdetalendidactiek is een publiek domein, waarin consensus en divergerende meningen een bont en voor de beginner vaak verwarrend geheel vormen. Dit boek is geen compilatie van alles wat anderen over vreemdetalendidactiek geschreven hebben. Het wil een samenhangende inleiding in dat kennisgebied zijn, in de eigen woorden en de eigen stijl van de auteur. Die heeft zijn kennisbouwsel zelf geconstrueerd uit wat hij in een ruim dertigjarige beroepspraktijk als vreemdetalendidacticus aan inzichten tegengekomen is. Maar daarmee is het natuurlijk niet opgetrokken uit louter eigen ideeën.

Dit boek gaat uit van de praktijk van het vto in het Nederlandse voortgezet onderwijs, zoals die op het moment van schrijven ongeveer is. Het boek is niet onpartijdig en staat niet neutraal of alleen positief tegenover dat vto. Op bepaalde punten is het ook kritisch en probeert het richtingen aan te wijzen waarin het vto zich kan gaan ontwikkelen of zou moeten ontwikkelen. Dat soort visies zijn natuurlijk geen wetten van Meden en Perzen, maar uitdagingen tot discussie en eigen positiebepaling. In de suggesties voor opdrachten bij dit boek op www.coutinho.nl wordt daartoe vaak uitgenodigd.

Ondanks deze aandacht voor vernieuwing kijkt dit boek niet alleen maar vooruit. Beginnende docenten zijn niet primair geïnteresseerd in en gebaat bij voorhoedediscussies. Zij willen en moeten aansluiten bij de heersende praktijk. Die is historisch gegroeid, en in dat groeiproces zijn veel ervaring en knowhow ontwikkeld die het waard zijn om doorgegeven te worden.

Dit boek ziet vreemdetalenonderwijs als een vak met geschiedenis én met toekomst.

DEEL I

Achtergronden

